

Samvirke

NR. 22 . 1968 . 15. DECEMBER

Et „hul i historien“ udfyldt

VAR DET landbrugskrisen i 80'erne og/eller den politiske kamp mellem Højre og Venstre, muligvis også påvirkningerne fra de nye højskoler, som satte nyt liv i brugsforeningsbevægelsen fra 1885 og fremover, efter at den tilsyneladende var gået i stå i det forudgående tiår?

De historikere som har beskæftiget sig med dette spørgsmål, sidst Preben Dollerup ved 100 års jubilæet i 1966, har ikke været enige om, hvorvidt det var gårdmandsstandens pludselige økonomiske og sociale rejsning (som reaktion på landbrugskrisen) eller det politiske opgør mellem land og by (med brugsforeningerne i skudlinjen som politisk redskab mod det af bønderne forhadte Estrup-styre), der gav brugsforeningsbevægelsen ny vind i sejlene.

Men de har været nogenlunde enige om, at der eksisterede en stagnationsperiode, et slags tomrum, som truede med at standse al videre udvikling, i tiden umiddelbart inden det folkelige røre i 80'erne brød igennem.

NU LADER det imidlertid til, at denne opfattelse er forkert, og at bevægelsens tidligste historie må skrives om, eftersom 46 „spøgesels-brugsforeninger“ er dukket frem af arkivstøvet. De er forlængst forsvundet og afløst af andre, men hvad der er vigtigt og afgørende: De har været i fuld drift på Sjælland og Lolland-Falster i den formodede stagnationsperiode, og dermed er det fastslået, at brugsforeningernes antal og tilkomsten af nye i denne periode har ligget nogenlunde på niveau med de bevægede år i firserne.

De 46 spøgesels-brugsforeningers eksistens er påvist af en ung historiestuderende, stud. mag. *Niels-Knud Liebgott*, som er kommet på sporet af dem under arkivstudier i forbindelse med en studieafhandling om brugsforeningernes udvikling på Sjælland og Lolland-Falster. Det er en meget værdifuld opdagelse, fordi det dermed lader sig godtgøre, at brugsforeningsbevægelsen (efter at den først var sat i gang under protektion af patriarkalske godsejere, velmenende fabriks-ejere og filantropiske embedsmænd), allerede fra begyndelsen gjorde sig selvstændig gældende og fulgte sit eget udviklingsmønster – med andre ord ikke havde nogen økonomisk krise eller politisk opgør at takke for sin eksistens, bortset fra at dette naturligvis var med til at sætte „liv i kludene“.

HVORFOR forsvandt de nævnte brugsforeninger så sporløst, at Liebgott først ved gennemsøgning af de stovede retsbetjentarkiver i Landsarkivet for Sjælland (indeholdende gamle, offentlig registrerede dokumenter, næringsretslige anmeldelser, medlemslister etc.), fandt frem til dem?

Hertil skal siges, at det er et spørgsmål, om de overhovedet er forsvundet, om de ikke blot har omdannet sig selv til en ny tilværelse, som en slags puppe til en sommerfugl? Liebgotts opdagelse fik en anden historieinteresseret, nemlig den tidligere formand for Veterslev Brugsforening ved Ringsted pastor *Edv. Nielsen*, nu Høje Tåstrup, til at spørge, om en del af de bestående brugsforeninger ikke har rødder ind i det „tomme tiår“. Han gik på jagt i foreningens

annaler og påviste hurtigt, at stiftelsesåret slet ikke passer. Når det angives til 1885, er grunden den, at foreningen dette år fik nye vedtægter og en fastere struktur, men både af den stedlige kirkebog (som dengang var en vigtig retlig dokumentsamling) og af bestyrelsesprotokollen fremgår, at foreningen var i gang adskillige år forud.

Spørgsmålet er nu, om ikke andre brugsforeninger med officielt stiftelsesår har eksisteret før – om de ikke ved at skifte ham har villet udslette en „fortid“. Forklaringen herpå bringer os ind i en anden interessant historisk fase.

SOM NÆVNT ovenfor – og i øvrigt velbekendt – var det især godsejere, fabrikanter og idealistiske embedsmænd som gik i spidsen for de første brugsforeninger. Hermed ville de bøde på den nød, der herskede mellem arbejderne i byerne og de store godsers forhulede landarbejdere og husmænd.

Af denne grund nød brugsforeningsbevægelsen de skiftende Højreregeringers bevågenhed. Ja, selve konsejlspræsidenten (=statsminister) Holstein-Holsteinborg var i sin embedstid formand for brugsforeningen på sin hjemegn, og der er mange eksempler på datidens magthaver, godsejer Estrups forkærlighed for brugserne.

Men embedsmændene i byerne, som skulle administrere lovene: byfogeder, herredsfogeder etc. var til gengæld på nakken af dem – ikke mindst fordi storkøbmandene, hvis monopoler i læbælterne brugsforeningerne truede, hørte til bemeldte øvrighedspersoners nærmeste omgangskreds og højlydt beklagede sig over brugsens indgreb i deres påståede privilegier. Derfor strammedes, særlig i 1882–85, de lokale myndigheders kontrol med vedtægter, medlemslister, det solidariske ansvar og lignende, og det er sandsynligt, at mange foreninger, hvis formalia ikke var i den bedste orden, har valgt at udslette „fortiden“ og genopstå som en fugl Phønix af asken ved at omdanne sig selv til en helt ny forening med nyt stiftelsesår, ligesom Veterslev, og på denne måde frigøre sig for konflikterne med embedsmændene.

I DE SAMME år skete også en „indre“ revolution i brugserne, idet vareudvalget udvidedes fra de mest elementære fornødenheder til et efter datidens begreber bredt sortiment, og det har vel også ansporet til en ny struktur.

For øvrigt må det, efter det nye materiales fremkomst, betragtes som en fejltagelse, at det var gårdmændene, der „overtog“ brugsforeningerne i 80'erne. Af den ved hjælp af de 46 brugsforeninger å jourførte statistik fremgår, at håndværkere, husmænd og fiskere udgjorde den største gruppe medlemmer, nemlig 60,2 pct. i 1876–84 i de sjællands-lolland-falsterske brugs, men det var som regel folk fra den meget mindre gruppe gårdmænd og håndværksmestre (19,4 pct.) der valgtes til formænd, fordi deres sociale betydning gjorde dem bedre skikket hertil.

FORHÅBENTLIG vil man ved hjælp af fortsatte arkivstudier kunne komme på sporet af flere hidtil ukendte brugsforeningers eksistens også i Jylland og på Fyn. Men allerede nu har man fået et helt andet billede af deres rolle i et tidsforløb, som man gættede sig frem til måtte være stilstand eller tilbagegang, fordi indiciene på det modsatte var „gået under jorden“. Brugsforeningsbevægelsen blev ikke „reddet fra stagnation“ af det politiske og økonomisk-sociale røre i provisorietiden. De var en betydningsfuld del af det – ja, det er sandt: De blev både præget af og prægede selv det opgør, som fandt sted. Men forinden havde de selv erobret deres udgangspositioner og var ikke bare et efterslæb af begivenhederne. E. N.

Vægtig opfordring til nordisk samarbejde

Følgende betydningsfulde udtalelse til fordel for en forenet nordisk markedsblok er blevet offentliggjort af NAF, bag hvilken fællesforeningerne i alle de nordiske lande står samlet:

Bestyrelsen for Nordisk Andelsforbund, der repræsenterer brugsforeningsbevægelsen i Norden, og som har været samlet til bestyrelsesmøde i København den 27. november 1968, opfordrer regeringerne i Sverige, Norge, Finland og Danmark til uden forbehold at styrke det nordiske økonomiske samarbejde.

Tanken om en nordisk toldunion må realiseres, og andre skranker fjernes, således at varer, tjenester og kapital uhindret kan krydse grænserne i vore lande.

Det må være et mål for den nordiske integration, at enhver virksomhed kan købe og sælge på lige fod med alle andre på det nordiske marked uden besvær med kontrol eller deklarationer af nogen art. Derved vil erhvervslivet i Norden også blive bedre rustet til at gå ind i et stort europæisk marked.

Udtalelsen er underskrevet af formænd og førstedirektører i fællesforeningerne i Sverige, Norge, Finland og Danmark, for FDBs vedkommende af formanden, Lars P. Jensen og førstedirektør Ebbe Groes. Tilsluttet de pågældende fællesforeninger står ca. 18.000 brugsforeninger med 3,7 millioner medlemsfamilier, fordelt over hele Norden.

Dette nummers forside er en mosaik af Karl Adser.

Samvirke, redigeret af Egger Nielsen, ansvarshavende redaktør. Udgifter: Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Adresse: Roskildevej 65, 2620 Albertslund. Tryk: Egmont H. Petersen, Gutenberghus.

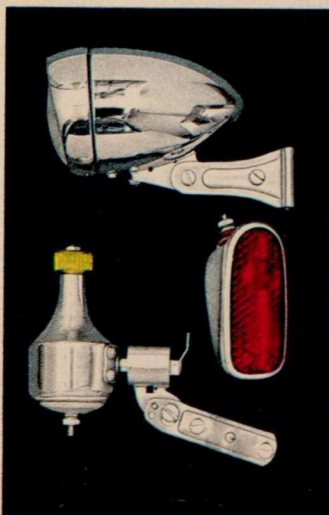
Næste Samvirke kommer, dateret 15. januar.

GAVE IDEEER FRA BRUGSEN

Det er nemt at vælge STRØMPER I BRUGSEN – for kvalitet, farve, størrelse og pris er anført på alle pakninger. BRUGSENS damestrømper er top-aktuelle – også som julegaver!

SE SELV – OG BLIV SET!
»Lumino« dynamolygten giver sikker kørsel på mørke veje. Elegant, forkromet udførelse med alle dele – også lovpligtig baglygte og katteøje.
KUN

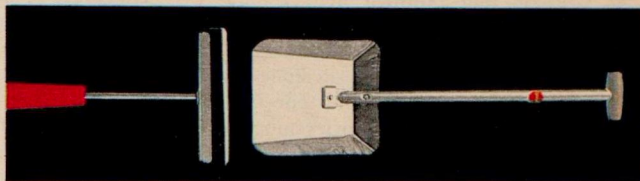
2125

major
letvægt
698

MAJOR l-e-t-v-æ-g-t el-symaskinen – i elegant letmetalkabinet. Den kraftige motor klarer alt – zig-zag og ligsømme, stopning, brodering etc. Leveres i smuk kuffert, incl. tilbehør kr. 698,-.

Garanti: 2 år for motor, 10 år for øvrige dele.

Denne effektive AUTO-ISSKRABER er svensk og ridser ikke ruderne. Den er forsynet med gummiskrabere og vendbar plexi klinge. Metalskaft m/ plasticgreb. Gedigen kvalitet

285

Auto-sneskovl med aluminiumsblad. Ligger let i bagagerummet – fuld længde 75 cm

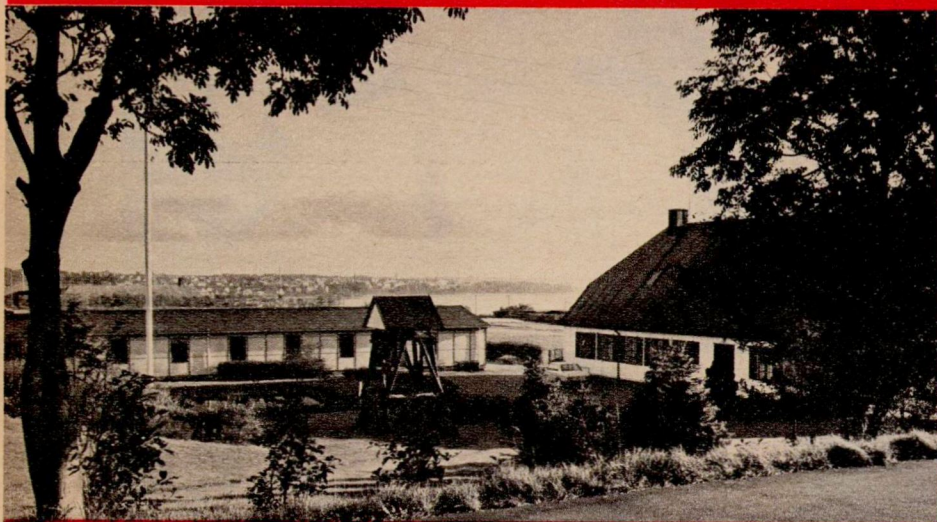
1250

Gaverne skal pakkes ind – bord og træ skal smykkes. Julekort skal sendes ud – Mon det hele lykkes?
Ja, det gør det – hvis blot De går hen i BRUGSEN, hvor De får det hele – det er så nemt!

BRUGSEN

SIDSTE STATION på den lange flygtningevej

Dragsbækshjemmet med udsigt over Limfjorden og Thisted.

En imponerende ikon-samling og et billede af en nu afdød datter er den 81-årige Lidia Aktievski's kæreste minder om tiden før den russiske revolution.

Et besøg på det internationale danske alderdomshjem i Thisted, hvor flygtninge fra den halve jord tilbringer deres livsaften og hvor mange af dem for første gang har fundet fred og ro.

Kruzma Ustinoff var oberst ved den sidste russiske tsars livvagt. I 1919 flygtede han sammen med 20.000 andre mod øst gennem Sibirien. Efter 3½ års strabadser nåede 6000 frem til Manchuriet. Under flugten så Ustinoff sin kone og deres to børn omkomme. Selv mistede han fingre og tæer som følge af forfrysninger. Heller ikke i Manchuriet fandt flygtningene dog i længden fred og ro. Det oplevede Ustinoff først for alvor i – Thisted.

Michael Lowczyj var oprindelig kredsdyrlæge i Ukraine. Han måtte se sin familie blive sendt til Sibirien og senere blev han selv sat til at grave skyttegrave for tyskerne. Det var under 1. verdenskrig. Bedst husker han nu, at skyttegravene skulle være nøjagtig 80 cm dybe og 40 cm brede, ellers... Efter sidste krig kom Lowczyj med et flygtningeskib fra Gdansk, vandrede gennem tolv flygtningelejre og faldt til sidst til ro i – Thisted.

Emilie Ulich, et af de såkaldte „korridor-mennesker“ (fra det tysk-polske grænseområde) som ingen vil kendes ved, slap efter omflakken og forfølgelser under sidste krig om bord i en konvoj, som sejlede fra Peenemünde mod København. Seks af tyve skibe nåede frem. Tusinder af mennesker druknede. Endestationen for Emilie Ulich – Thisted.

Disse mennesker er nogle af de få tilba-

geblevne af de i alt 240.000 flygtninge, som kom til Danmark under og efter 2. verdenskrig. De fandt et sidste fristed på socialministeriets internationale pleje- og alderdomshjem, Dragsbækshjemmet, i Thisted. Her sidder nu kun 53 personer tilbage, gamle fra den halve jordklode, som nyder de sidste år med udsigt ud over Limfjordens blå flade.

De gamle er nu taknemmelige, trygge og resignerede. Årene som danske pensionister virker helt ufatteligt på flere af dem. Og så får vi tilmed lomme penge, siger de – 116 kroner om måneden som andre pensionister.

Dragsbækshjemmet, tidligere flygtningelejr, TB-lazaret og rekreationshjem for tyske flyvere, rummer forunderlige livsskæbener. Nogle af beboerne har været flygtninge hele deres liv – er født af flygtninge i flygtningelejre – mens andre har levet en tryk tilværelse, før de blev jaget på flugt af revolutioner og krige.

De fleste er meget ensomme, selv om de har slægtninge fjernt borte. Dem hører de sjældent fra. En beboer fik engang et chok og måtte efter lægebehandling gå til sengs. Årsag: han havde fået et brev – for første gang i 10 år. Trods usikre forbindelser med familien tør mange endnu ikke udtale sig. De er angst for, at deres ord skal blive opfanget og brugt mod slægtningene derhjemme.

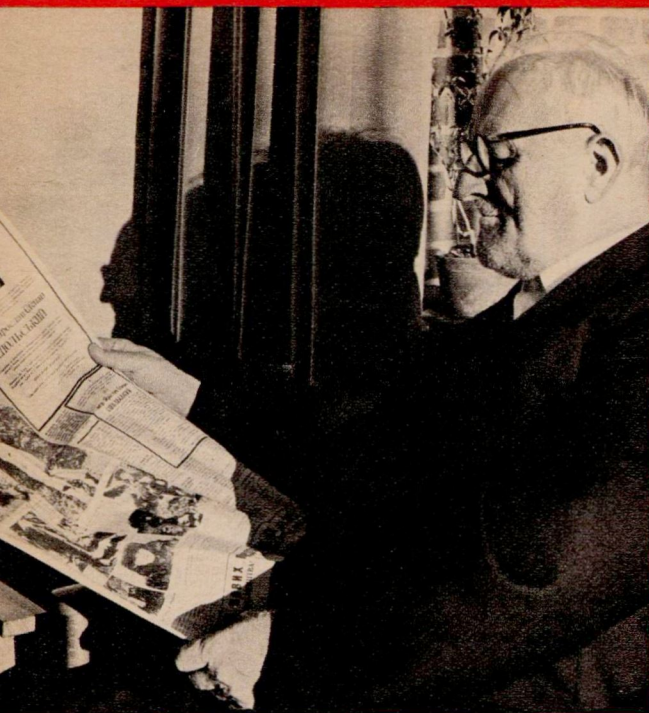
Flygtede som 80-årig – og er nu 104

Men ingen giver op. Det er en slags menneskelig, meget udholdende elite, der her er tilbage. Som forstander Alfred Jørgensen siger: *De har været igennem så utroligt meget, at al „skravlet“ er faldet fra!*

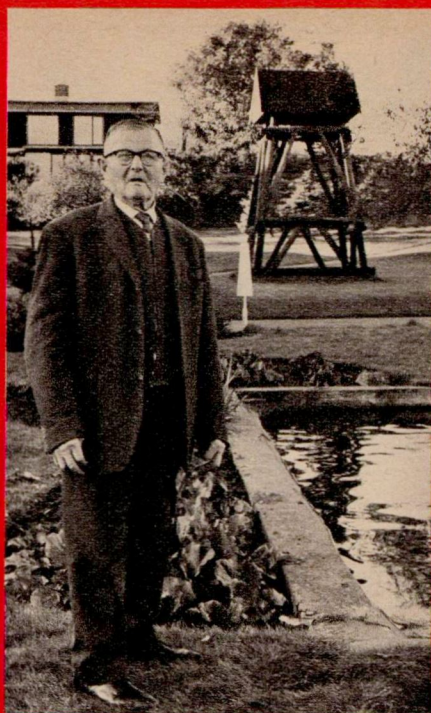
Gennemsnitsalderen er da også den højeste på et dansk alderdomshjem. Beboerne er i gennemsnit 80-85 år, og indtil for et par måneder siden boede landets tredjeældste indbygger på Dragsbækshjemmet. Det var den 104-årige Marija Lasmanis, som døde i september. Hun var oprindelig gift med en forstmand, der blev myrdet i Letland i 1919. Marija Lasmanis betrødte først flygtningevejen, da hun var over 80 år gammel. Under flugten trak hun selv sin kærre efter sig fra Riga til Peenemünde – den træk-vogn er i dag en af hjemmets klenodier.

Her finder man folk fra alle samfundslag. Dragsbækshjemmet har rummet læger, professorer, ministre, hustruerne til direktøren for den transsibiriske jernbane og til den russiske ambassadør i Kina, en solodanserinde fra balletten i Peking, en baronesse, en skakstormester, en bondekone fra Kaukasus og fra Shanghaj, en gammel skibskaptajn og en bordelmutter, som alle i øvrigt syntes, var det sødeste menneske. Af andre beboere kan nævnes en forhenværende kommandørkaptajn i den russiske marine, et par bankdirektører og eksmillionærer samt en polsk landarbejder, der er så glad, så glad for Danmark.

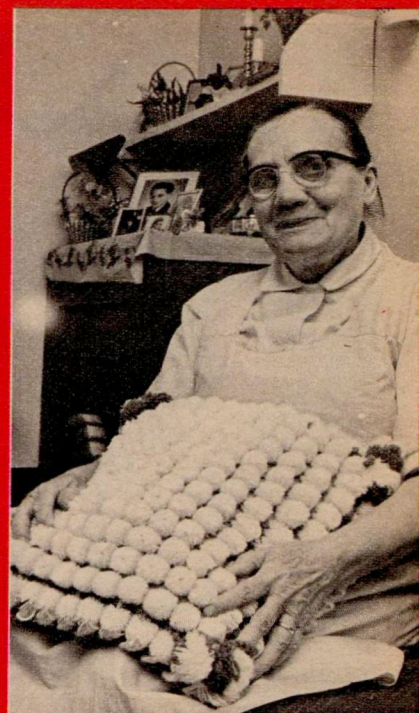
Han hedder Leo Galkowsky, og under hele sidste krig trællede han som slavearbejder for tyskerne. Mod krigens slutning gik det som flygtning pr. marchkolonne til Tyskland. Umenneskelige marchture, hvor støvlerne blev fyldt med vand, der frøs til is, så Galkowsky ikke kunne trække fodtøjet af. Senere kom han med flygtningeskib til Danmark – guldlandet, hvor alle har nok at spise, og hvor der er varme og glade mennesker.

Michael Lowczy, 80 år og tidligere dyrlæge i Ukraine, holder sit modersmål vedligehold ved avislæsning.

Leo Galkowsky – tidligere polsk landarbejder og slavearbejder for den tyske besættelsestrop – er med sine 92 år alderdomshjemmets ældste beboer. Han ses her i alderdomshjemmets have.

Emilie Ulich, født i det tysk-polske grænseområde for 67 år siden, har specialiseret sig i at lave puder. Her ses hun med et pragtstykke.

Og så kan Dragsbækshjemmet også prale af at have huset en ægte røverdatter, en asiat ved navn *Anastasia*. Da hun i en høj alder kom til hjemmet, fortalte hun, at hele hendes liv faktisk havde bestået i at ligge på lur ved Manchuriets grænser, hvor hendes stamme levede af at overfalde karavaner.

Alle flygtninge er dog ikke lige ivrige efter at fortælle om deres fortid. Nogle af Dragsbækshjemmets beboere gennem årene – 100 ligger begravet på kirkegården i Thisted – har været omgivet af tys-tys. Deres navne måtte ikke nævnes uden Udenrigsministeriets tilladelse. Nogle havde beklædt fremtrædende poster i deres hjemland.

– Tragisk nok er de intellektuelle den gruppe, der har sværest ved at klare sig som flygtninge, siger forstander Alfred Jørgensen. Ingen har brug for deres evner – det være sig politikere, konsuler, læger eller præster. Kun de folk, der kan bruge deres hænder, tæller...

70-årig begynder forfra for tredje gang

Nogle enkelte ukuelige løber dog stadig storm mod vanskelighedernes barrikader. De er ikke til at knække og kan tilsyneladende slet ikke tabe modet.

Således den nu 70-årige russiske konditor *Wladimir Bojowski*, der i sine unge dage lavede konfekt og chokolade til den russiske, kejserlige familie under sommeropholdene på Krim. Efter revolutionen flygtede Bojowski til Shanghai, 39 år gammel. Her anlagde han en række forretninger og oparbejdede en stor formue. Men så fulgte en ny krig med japansk besættelse og senere kom Maos magtovertagelse. Den rus-

siske konditor mistede alt, og han havnede i en stor flygtningelejr ved Hongkong, hvorfra han kom til Danmark. Hans hustru døde under flygtninge-strabadserne.

Nu er Bojowski emigreret til USA, hvor han med den store russiske koloni i San Francisco som kunder vil søge at oparbejde en ny stor virksomhed inden for konditorbranchen.

Hans sidste handlinger, inden han forlod Dragsbækshjemmet, var at kysse sin nygifte 70-årige hustru farvel – hun skal senere følge efter – og så lægge en buket blomster på en af Thisted kirkegårds flygtningegrave. Her hviler hans gode veninde, sangerinden *Meri Sakks*, enke efter en kendt lettisk professor og operasanger. Meri Sakks styrtede død ned fra tribunen, da hun gav forestilling for flygtningene på Dragsbækshjemmet.

Bojowskis nye kone kom i øvrigt til Danmark under usædvanlige omstændigheder i 1953, hvor FN anmodede om asyl for nye flygtninge fra Kina. Danmark indvilgede og fik 100, hvoraf de fleste var hårdt medtagne ved ankomsten. En kvinde var kun iført natkjole, og Anna Bojowski kom løst forbundet, dødsyng efter en påbegyndt men ikke fuldført operation for galdesten. Det var så svært at komme med flytransporterne fra Hongkong, at flygtningene slog til, når de fik chancen, selv om de lå på operationsbordet...

Et andet symbol på det ukuelige liv er den russiske ingeniør og bygmester *Levin*, der to gange har været millionær, og som to gange har måttet flygte over hals og hoved fra hjem og formue på grund af revolutionerne i henholdsvis Vladivostok og

Shanghai. Som 77-årig rejste Levin med sin hustru fra Dragsbækshjemmet til USA for at prøve at blive millionær for tredje gang.

Det er lykkedes nogle få at bjærge lidt af kostbarhederne fra tidligere hjem. Der sprang således en bombe på Dragsbækshjemmet, da den russiske instrumentmager og opfinder *Gauri Kolcheff* døde for tre år siden. I nogle kasser tilhørende Kolcheff, og omhyggeligt gemt af vejen på loftet, fandt man en fornem kinesisk kunstsamling. Denne kunstsamling, blandt andet bestående af en stor samling kinesiske silkeduge og smukt ornamenterede vaser, havde russeren våget over som en hemmelighed i samtlige sine syv år på hjemmet.

Fra udenrigsministerpost og professorstol til det danske alderdomshjem

En af Dragsbækshjemmets mest prominente beboere var politikeren, lægen og professoren *Karl Kaspersson*. Han var oprindelig læge, blev så professor i medicin ved universitetet i Riga og udnævntes senere til æresdoktor ved universiteterne i Riga og Uppsala og Sorbonne. Han gik senere ind i politik og blev sit lands udenrigsminister. Så fulgte krigen, og Kaspersson blev offer for såvel russisk som tysk regime. Han flygtede mod slutningen af 2. verdenskrig til København, hvor hans hustru blev indlagt på et lazaret. Her måtte den tidligere udenrigsminister magtesløs se til, at en sygeplejerske for øjnene af ham – efter ordre fra en tysk militærlæge – gav hustruen en dødbringende giftinjektion, som han med sin lægelige viden forgæves søgte at forhindre virkningen af. Overlagt

en smart drink

ROSE'S

verdens mest forfriskende drink

TØRSTSLUKKER

Byd en velsmagende »long drink« og en forfriskende tørstslukker, ved at blande 4 dele vand tilsat isterninger og 1 del Rose's Lime Juice.

GIMLET

3 dele gin, 1 del Rose's Lime Juice omrøres og serveres i cocktailglas eller i champagneglas med knust is.

LONG DRINK

1 del gin eller Snaps tilsættes Rose's Lime Juice efter behag og fyldes op med tonic vand tilsat knust is.

VODKA LIME

1 del Rose's Lime Juice, 3 dele Vodka serveres afkølet.

mord for åbent tæppe. En sådan sprøjte blev i de dage mange af de syge og svage til del.

Karlis Kaspersson endte på hjemmet i Thisted, hvor han døde for få år siden i en høj alder. Ved begravelsen talte amtmanden på statens vegne. Forinden havde Kaspersson nået at skrive to bøger, hvori han blandt andet filosoferede over humanistiske principper. Han lærte også sig selv at læse og skrive dansk, men nåede aldrig at kunne tale sproget.

Sproget er et kildent punkt på Dragsbækshjemmet. Det er så at sige umuligt at lære ældre mennesker et nyt sprog, og derfor er det nødvendigt at bruge tolk. Men det går endda, for en sygehjælper – selv tidligere flygtning – taler russisk og litauisk, forstanderens kone kan også russisk, og til overmål taler hjemmets læge kinesisk.

Den internationale atmosfære slår straks én i møde ved døren ind til bestyrer Alfred Jørgensens kontor. Her står et skilt med overskriften: Bürostunden 9-11.30 og 14-16 og det forstår de fleste.

Ved den kommende jul synges de gamle salmer på seks-syv forskellige sprog, og man tager sig tid til hver nationalitets juleceremoni, der holdes på lige så mange sprog. Julen spiller en stor rolle for flygtningene, som repræsenterer næsten alle kristne trosamfund. Derfor er julen i denne Danmarks eneste flygtningelejr lidt af en enestående begivenhed og en sød tid, som er medvirkende til at genskabe lidt af beboernes tabte tro på menneskene ...

Kurt Bülow.

**Ja tak
den ka' jeg li'**

10 STK 4.60

N. C. OLSEN & SØNNER

Tlf. 1455 Smedemestre Tlf. 1455

Den gamle smedje går over i historien

Den gamle købstadsmedje er – som levende virksomhed – snart kun et minde.

For blot en generation siden var den et uundværligt element i ethvert bysamfunds økonomiske liv: stedet, hvor man måtte hen, hvad enten man skulle have bygget en vogn eller blot have sat en knækket rivetand fast igen.

De senere tiårs industrielle udvikling og specialisering kombineret med velstandssamfundets tilbøjelighed til at smide riven væk i stedet for at lade den reparere har kostet den gammeldags smedje det meste af dens eksistensgrundlag.

Mange steder ligger værkstederne der ganske vist endnu, men i de allerfleste af dem er essen slukket for stedse. De sodsværtede lokaler står ubenyttede eller er taget i brug af cykelsmede og andre håndværkere, som ikke har brug for det svære grej, der engang var smedens stolthed og det, der gav ham hans berømte, mange kræfter.

For at bevare en førstehånds viden om livet i en købstadsmedje, som det udfoldede sig i de første tiår af det 20. århundrede, har Nationalmuseet i dette efterår gennemført en op-

måling og gennemfotografering af N. C. Olsen & Sønner's smedeværksted i Roskilde.

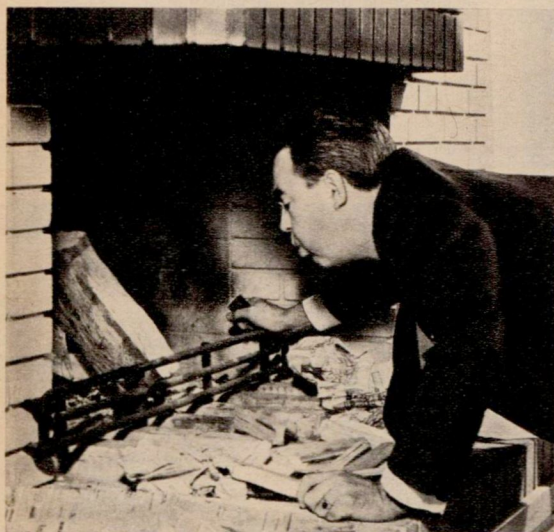
Her finder man, som det også fremgår af farvebillederne på de næste sider, et interiør, der har bevaret de karakteristiske træk og meget af den håndværksatmosfære, som prægede det, da værkstedet blev indrettet af smedemester N. C. Olsen i 1907.

De nuværende indehavere er dem, der optræder på firmaskiltet som „& Sønner“, nemlig de to brødre Kristen Ejler Olsen og Gotfred Vilhelm Olsen – nu henholdsvis 73 og 68 år. Begge kan huske tilbage til dengang, smedjen var ny, og de har det meste af deres liv arbejdet på dette sted. De har ført en fin gammel smedetradition videre, og de har derfor nu været i stand til både at fortælle museumsfolkene og i praksis demonstrere for dem, hvordan man arbejdede med alle smedjens redskaber i tiden før den første verdenskrig.

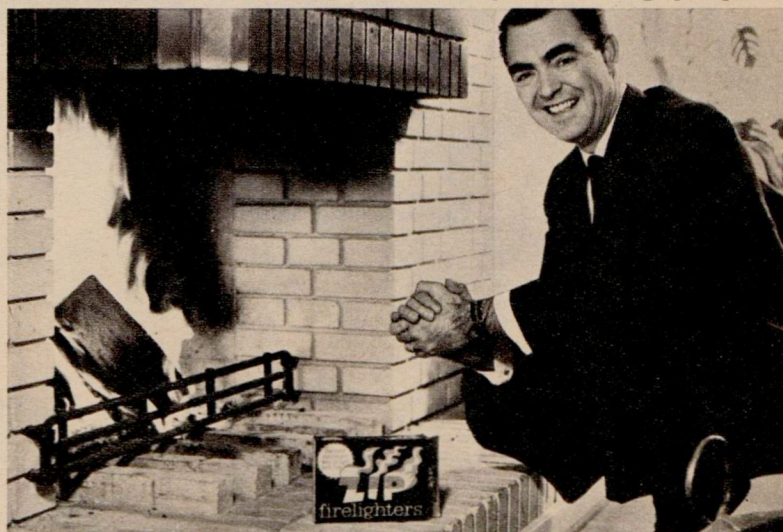
Der er altså gået 61 år, fra denne smedje blev grundlagt, og til den nu er en sjældenhed af museumsnærsig interesse. Men udviklingen går jo hurtigere og hurtigere. Hvem tør spå, hvor længe det varer, før de arbejdspladser, som indrettes i dag, er en sag for Nationalmuseets kulturhistorikere? 30 år? 40 år?

Brødrene Kristen Ejler Olsen (til venstre) og Gotfred Vilhelm Olsen i porten til deres virksomhed.

Nej, nej...

-tænd op med Zip - uden pinde og papir !

- så nemt som at tænde en cigaret!

Den, der har prøvet at kæmpe med en genstridig ovn eller med brændsel, der har svært ved at fænge, vil tage imod Zip med begejstring. Selvfølgelig er det englænderne med deres millioner af åbne kaminer, der har hittet på Zip. Først lægger De Zip på, dernæst koks, kul eller brændeknuder. Så sætter De en tændstik til - og en-to-tre har De en dejlig blussende ild... uden roderi.

Zip er storartet, ikke blot til åben pejs, men også til kakkelovne, brændeovne og lukkede kaminer. Man skal blot huske, at ovnen skal være kold, inden man anvender Zip, og lukkede ovne skal have luftspjældet åbent. Alle de, der har prøvet Zip, har forlængst sagt farvel til gamle optændingsmetoder.

Pris pr. pakke med 12 blokke kr. 3,85.

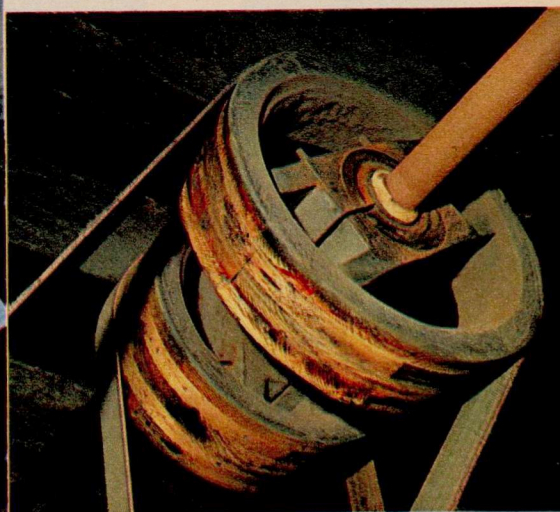
OPTÆNDINGSBLOKKE

Fås i BRUGSEN

Herover Gottfred Olsen ved essen og til venstre de to brødre ved ambollen.

FOTOS:
ASKER REIB TELVAD

Skønt dette er et smedeværksted, er remskiverne herover af træ. De sidder på en akse i loftet, og herfra overføres drivkraft ved hjælp af drivremme til alle værkstedets maskiner. I mere moderne virksomheder har hver maskine nu gerne sin egen elektromotor, men for godt et halvt århundrede siden var el-udstyr så dyrt, at man nøjedes med én motor til alle maskiner.

Den gamle smedje

Se også artiklen
på side 7

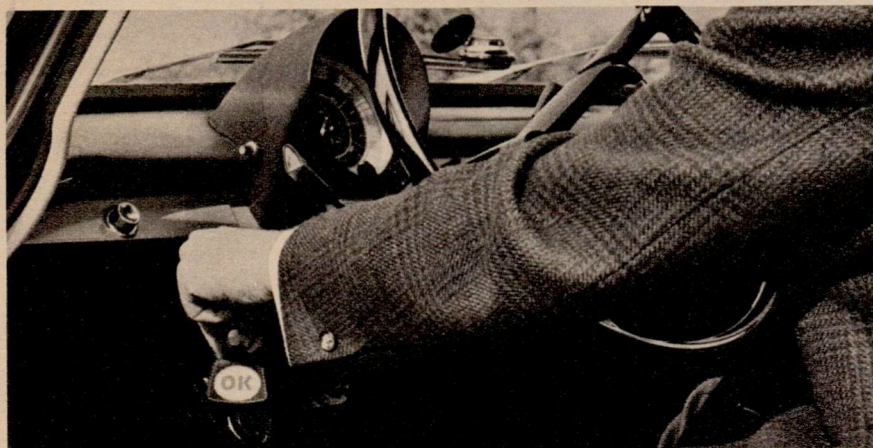
Et kikk ind i den gamle købstadsmedje. Kakkellovnen hørte ikke til inventaret i gamle dage. Da brugtes essen så flittigt, at den alene sørgede for varmen. Trægulvet i forgrunden er lagt, for at man kunne råde over en plan flade, når man for ek-

sempel byggede en vogn op. Ellers er gulvet af ler. - Til venstre for interiør-billedet ses smedjen udefra. Selve bygningen er væsentlig ældre end værkstedet og benyttedes før 1907 til beboelse.

Til venstre: Kristen Ejler Olsen ved stukkemaskinen. Den var nødvendig, dengang alle arbejdsvogne kørte på træhjul omsluttet af et jernbånd. Træet kunne trække sig så meget sammen, at jernbåndet kom til at sidde løst, men ved hjælp af stuk-

maskinen var det muligt at gøre jernringene mindre i omkreds. - Et af Roskildes få køretøjer med jernbeslåede hjul er nu smedjens egen trækvogn, som Kristen Ejler Olsen herover har belæsset med en jernlæge.

benzin og smøreolie
- flere kilometer pr. krone,
for prisen er rigtig

BRUGSEN

MODERNE HAVEREDSKABER
DER LIGGER GODT I HAANDEN

BARNESKOVL

— SOM FARS EGEN SKOVL
... EN RIGTIG SKOVL
— BARE MINDRE

**ZINCK
GODTHAAB**

533 B

everton - det er den vi kan li'
mild og god i piben dagen lang..!

FDB's stue på udstillingen i Bella Centret fremhævedes som et eksempel på Brugsens pionerstilling. Selv om alle stolene er fra 1944 og bordet fra 1949, er møblet helt alligevel helt i pagt med tiden.

BRUGSEN BLEV MØBEL-PIONER

Og i dag har FDB ikke færre end tre møbelmodeller blandt møbelbranchens top-ti, hedder det i artiklen side 13.

De tre første af disse FDB-stole fra højre blev henholdsvis nummer to, fire og ni på „hitlisten“ i Bella Centret. De to følgende er tegnet af Ejvind A. Johansson, den næstsidsste af Børge Mogensen og gyngestolen af Hans J. Wegner. Den er fremstillet i over 24.000 eksemplarer, så teoretisk kunne der sagtens blive en sådan gyngestol til alle 80-84-årige i Danmarks sognekommuner.

Endelig blev hun afsløret!

Det er altså NY 4 stjernet Rinso, der gør forskellen. For fremtiden skal mit vasketøj også være 4 stjernet hvidt!... Det kan hun godt være vis på!

Sunlight Fabrikkerne A/S R3F-2503

sunlight

Rinso gi'r ny 4 stjernet hvidhed!

Ja. Rinso er blevet forbedret igen!

... og kan idag præsentere sig som Danmarks mest moderne vaskepulver. Rinso har nemlig fået fire særskilte hvidheds-enheder, der i forening giver et super-aktivt produkt, som intet andet på markedet kan slå. NY 4 stjernet RINSO er velegnet til alle vaskemaskiner - også fuldautomatiske, og Deres tøj bliver så duftende rent og hvidt, som vasketøj overhovedet kan blive!

- ★ Hvidere vask i alle vaskemaskiner
- ★ Ekstra hvidhed ved bedre pletfjerning
- ★ Giver hvidhed udover renheden
- ★ Vasker selv nylon hvidt

Brugens rolle i det, der forstås ved en god, dansk jul er stadig voksende. Flere og flere går efterhånden på jagt efter gaveideer i Brugsen, men dertil kommer, at et stigende antal af de forbrugsvarer, som særligt hører julen til, kan findes her.

Når familien juleaften har bænket sig og er begyndt at tage for sig af julebordets velsignelser (fra Brugsen), er der tillige stor statistisk sandsynlighed for, at den sidder på FDB-stole. For blandt de ti mest solgte stole siden 1950 er der ikke færre end tre fra FDBs møbelfabrik i Tarm. Tilsammen er bare disse tre stole solgt i langt over en halv million eksemplarer – nogenlunde svarende til det samlede indbyggerantal på Fyn, Lolland-Falster og Bornholm. Foruden alle de øvrige stole, som er kommet fra FDB.

På efterårets store møbeludstilling i Bella Centret i København, „Møbelstatus 68“, bekræftedes i meget høj grad Brugsens pionerstilling og dens indflydelse på nutidens møbelproduktion. Udstillingen var gennemført som en retrospektiv montage over de sidste 25 års udvikling på møbelområdet. Og det var i forbindelse hermed, at man fandt på særskilt at udstille de mest solgte møbelmodeller siden 1950 i en slags møbelbranchens hitliste.

På andenpladsen i denne kavalkade er *Folke Pålssons* populære pindestol „77“, som, siden den i 1960 blev sat i seriefabrikation, er solgt i 327.448 eksemplarer. Stolen koster 43 kroner. (Arne Jacobsen-stolen, som kom ind på førstepladsen, har været i produktion dobbelt så længe). Pålsson-pindestolen laves der dagligt ca. 300 af. På fjerdepladsen kom *Poul M. Volters* stol, som siden 1950 er solgt i 265.374 eksemplarer, og som koster 38 kroner.

Også niendepladsen gik til en FDB-stol, *Børge Mogensen's* fra 1950 med flettet sæde. Prisen er i bøg 93 kroner.

Det er i øvrigt *Børge Mogensen*, der betegnes som *manden bag FDBs møbelstil*. Han blev i begyndelsen af fyrrerne „fundet“ af den tidligere FDB-førstedirektør *Frederik Nielsen*, og

PERLE * HUMØR

PERLE I PIBEN GI'R | KR: 4,85
PERLE * HUMØR | BLENDED

sammen med inspiratoren, professor *Steen Eiler Rasmussen*, gennemførte *Børge Mogensen* et helt nyt møbelprogram, som i 1944 første gang præsenteredes for offentligheden i HBs dengang ny møbelbutik i Frederiksborggade.

Som det hed i udstillingens program, var det FDB, der „gik forrest i kampen mod de stivnede og forældede møbeltyper“. Det var FDB, der brød med den gammeldags møbelsmag, som under navnet renaissance forherligede de tarveligste stilimitationer og opfyldte datidens – ofte meget små – boliger med klodsede, overpolstrede møbler.

FDB har ikke længere nogen bestemt møbelarkitekt fast knyttet til sig, men udskriver lejlighedsvis møbelkonkurrencer. Den sidste blev vundet af *Erling Jessen*, der er elev af *Børge Mogensen*.

Udover møbelfabrikken i Tarm, råder FDBs møbelvirksomhed i dag over syv store møbelhuse, der er beliggende i *Vordingborg, Århus, Albertslund, Skalborg (ved Aalborg), Odense, Holstebro og Vejen*.

FDBs møbeldetailhandel tegner sig for ca. 6-7 procent af landsomsætningen. Desuden eksporteres FDB-møbler til Norge, Sverige og Finland via Nordisk Andels Eksport.

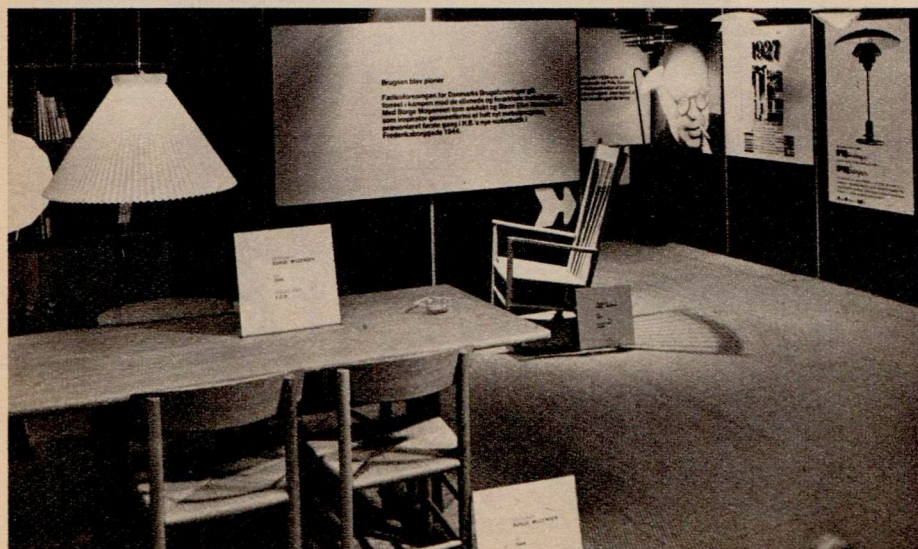
TAL NU MED TRYG

- ✧ De har ret til at fradrage 2500 kr. på selvangivelsen, når pengene er opsparet til livsforsikring.
- ✧ De har yderligere ret til at fradrage opsparing på indekskontrakter med livsforsikring og invaliderende samt på livsforsikring, der udbetales over en årrække - uanset størrelsen af beløbet.
- ✧ Moderne opsparing i TRYG gi'r familien tryghed - og De sparer skat.

TRYG

...de forsikredes eget selskab

Rosenørns Allé 1 . 1970 Kbh. V (01) 35 22 11

I et interiør med FDB møbler fortælles i Bellacentret om „den nye linjes“ frembrud i 1944. Tilsvarende berettes om arkitekt *Poul Henningsens* indsats med den berømte lampe.

hvorsomhelst
nårsomhelst
allerhelst

iskold **jolly**

„Køreplan“ for månerejsen

DET ER en forbavsende opfindsomhed, alsidighed og aktualitetssans, Politikens Forlag lægger for dagen med udsendelsen af de såkaldte „sribede håndbøger“. Forlaget har i høj grad forstået at ramme et behov og gøre specialiserede håndbøger tilgængelige for hvermand ved en instruktiv og populær tilrettelægning. Et fællestræk for alle bøgerne er, at de er sagligt velfunderede, men aldrig kedelige, hvad specielt det righoldige illustrationsmateriale nok skal forhindre. Men ellers er de vidt forskellige, og det gælder – som tidligere – de sidste måneders boghøst.

SOM SPECIALITETER inden for Hvem- Hvad- Hvor-genren kan for eksempel nævnes første bind af „Hvem byggede hvad“, indeholdende en beskrivelse af gamle og nye bygninger i København, dernæst „Hvornår skete det i anden verdenskrig“ med en sindrig dateringsoversigt over samtlige begivenheder, endvidere „Filmens hvem-hvad- hvor“, dækkende 40 år af dansk films historie, og „Vor tids hvem skrev hvad“, som danner afslutningen (efter 1914) på tidligere udsendte håndbøger. Hertil slutter sig „Kvindens hvem-ved-hvad“ med en utrolig masse gode ideer. I rækken af rejsebeskrivelser bemærker man sig et smukt bind med 48 ture i alle egne af Danmark, omfattende såvel seværdigheder som forslag til vandringer i byer og skove.

I den hyper-aktuelle håndbog „Bemandede rumskibe“ vil man blandt andet kunne læse sig til en autentisk beskrevet „køreplan“ for rejsen til månen, opholdet på månen og tilbagerejsen til jorden. I „Lægekunst, tro og overtro“ stifter man i tekst og billeder bekendtskab med mærkelige udslag af menneskelige adfærdsmønstre, mens „Nordens Ynglefugle“ og „Bjergflora“ er farvestrålende fortsættelser af tidligere fauna- og flora-serier. „Berømte flugtberetninger“ og „Berømte svindlere“ er to nye udgaver af forlagets dokumentarserier, og blandt hobby-bøgerne vil grundejere og selvbyggere med iver gribe efter „Vi bygger hus“, som giver svar på alle husbyggeriets detailspørgsmål.

Forlagets nye storværk „Danmarks Natur“, som vi omtalte ved starten, er nu kommet godt i gang med udsendelsen af 2. og 3. bind, som beskriver naturkræfternes store kredsløb og levevilkårene samt havet og dets dyreliv.

EN ANERKENDT position har forlaget *Fremad* vundet med sine debat- og grundbøger, der i dette efterår har fået en værdifuld tilvækst i de syv bøger „Dansk Radiodramatik 2“, „Samfund og samvær“, „Narkotika-kortene på bordet“ (af Karl Evang), „Samarbejdets psykologi“ (af Gunnar Hjelholt), „Vort samfund i dag og i morgen“ (Francis Madsen), „De nye middelklasser“ (Wright Mills), „Tør vi være fri“ (Ole Hyltoft Petersen), og „Hvad skal vi med Danmark“ (af Poul Erik Søe i tilslutning til tv-udsendelsen). Navnlig de to sidste vil vække debat, henholdsvis med en udokumentarisk analyse af, hvad socialisme er, og med et skarpt tegnet billede af det danske samfund nu og fremover.

Tre bøger af forlagets øvrige produktion kaster interessante strejflys ind over så forskellige emner som det sibiriske nybyggerland („Morgen over Sibirien“), Krupp-baronerne og deres Ruhr-herredømme („Huset Krupp“), samt sandheden bag myten om Donau-staden Wien („Wien, legende og virkelighed“). Endelig vil politisk interesserede glæde sig over Eigil Olsens „Uhøjtidelige erindringer“ fra århundredskiftet op til vore dage.

3 gode kaffetips fra Dansk Kaffekomite

(Klip dem ud til opskriftbogen)

kande

KAFFE PÅ KANDE: 7 g pr. kop i posen - og koges af friskt koldt vand - afmåles i koppen og hældes over kaffen. Tragt ikke.

filter

FILTERKAFFE: 7 g pr. kop kommes i filteret. I samme øjeblik vandet koger, hældes det kopvis gennem filteret. Tragt ikke.

kolbe

KOLBEKAFFE: Underkolben med afmålt friskt vand bringes i kog. Overkolben med 7 g pr. kop sættes på. Rør i kaffen over ilden 1-2 min.

Ønsker De yderligere oplysninger om kaffe, så ring eller skriv til DANSK KAFFEKOMITE's informationskontor, Bredgade 73, København K., Tlf. (01) 11 12 40.

ta' Dem tid til en kop kaffe

En skat er en skat

men lad os hjælpe Dem til fradrag gennem skattebegunstiget opsparing i Andelsbanken.

- De kan nå det endnu!

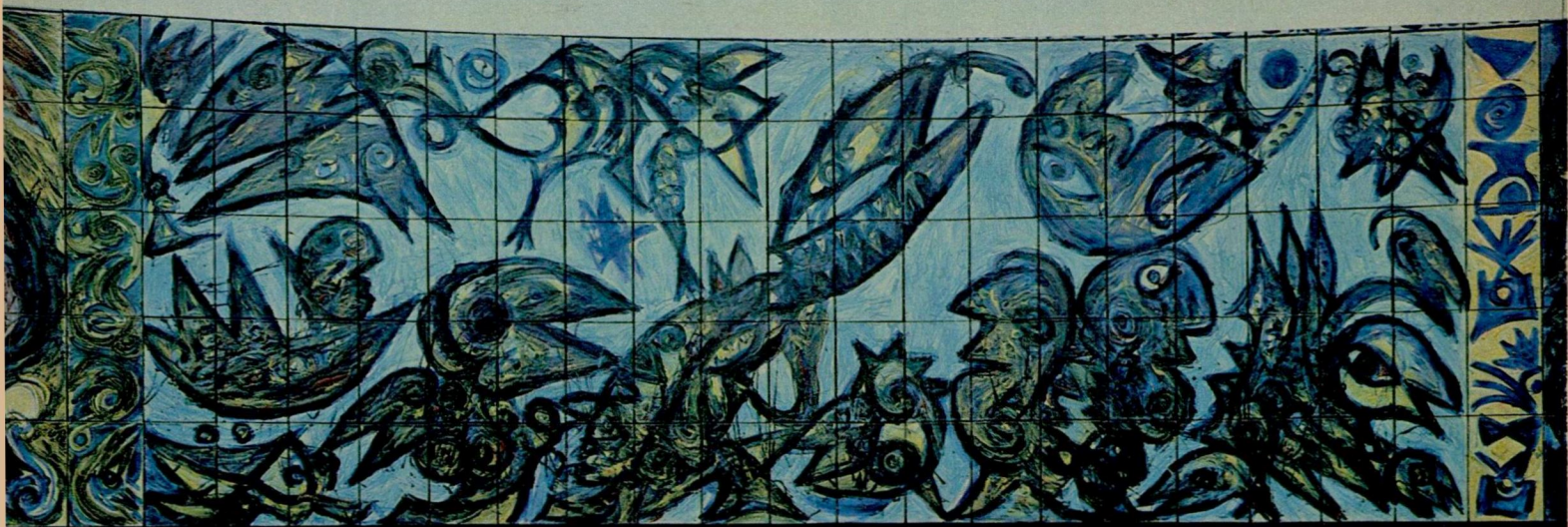

Et murmaleri af usædvanlige dimensioner er som omtalt i dagspressen og TV blevet afsløret i Herning til intern udsmykning af arkitekt C. F. Mollers bekendte rotunde, som danner en højst ejendommelig forgård til fabrikant Aage Damgaards skjortefabrik Angli. Den cirkulære frise måler i alt tusinde kvadratmeter og dækker en længde af 120 meter. Uden tvivl er den Europas største murdekoration, men hvad der tæller mere: Den er med sine symbolfyldte visioner en kunstnerisk bedrift, som afspejler og svarer til vor tid, udført under yderst vanskelige vilkår af maleren Carl Henning-Pedersen. Fremfor alt er det farvevirkningerne, der afrunder oplevelsen af kunstværket, fæstnet som det er i spændte kurver til den store rotundes murværk – med himmelen som kuppel og det saftige grønsvær som bund.

For første gang præsenteres kunstværket på disse sider i en illustrationsgen-givelse, som giver en idé om farvernes og formens og motivernes samvirken på de fjorten kæmpestore tavler, frisen er sammensat af, hver især bestående af 100 stentøjsfliser (fire femtede kvadratmeter i flademål, 45 kg i vægt.) Alene at producere og brænde dem, transportere dem fra Tyskland hertil og sætte dem på plads har været en teknisk opgave af rang, men den helt forbløffende præstation har kunstneren udført ved i sit tyske atelier, styret af en indre koncentration og inspirationskraft, at „udstykke“ sine visioner på hver enkelt flise for sig med „tynde“ farvetoner, som først ved brændingen fremtrådte i de rigtige kulører. Med dette værk fuldender fabrikant Damgaard det brobygningsarbejde mellem kunsten og folket, han i sin tid lagde grunden til ved at udsmykke sine fabrikslokaler med moderne kunst.

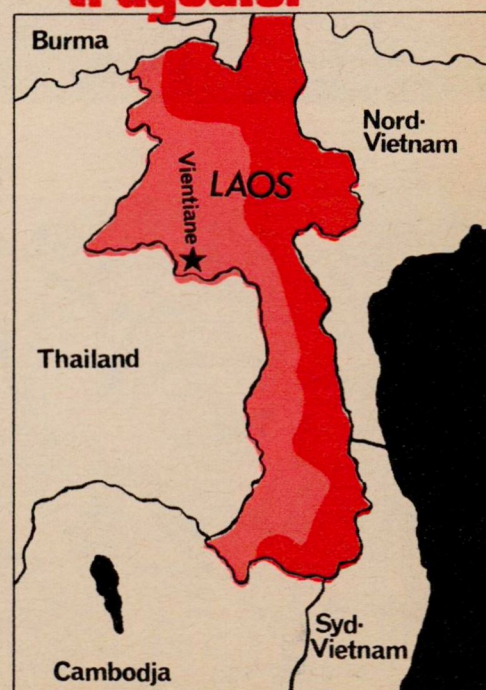
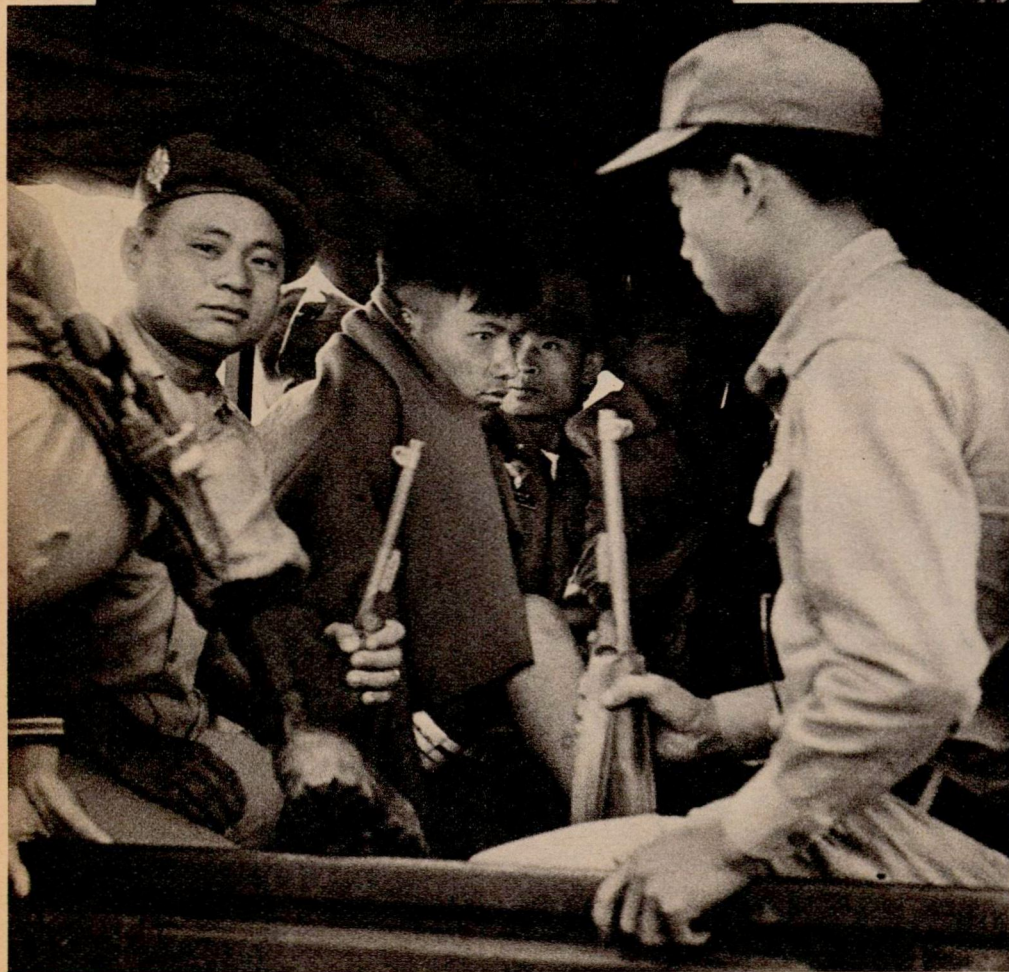
billedbånd
i kæmpeformat

LAOS

en af de glemte tragedier

Laotiske regeringssoldater med en fange fra en træning. Fangen, som ses midt i billedet indhyllet i et uldtæppe, påstås at være nordvietnameser. Såret og næsten nøgen føres han nu til en fangelejr.

På kortet over Laos er de af Pathet Lao beherskede områder markeret med en stærk rød farve. Ho Chi Minh-stien følger på et langt stykke Laos' østgrænse.

Flygtningene fra kampområderne har mistet både hjem og levnedsmiddelforråd og må have hjælp for at overleve. Men mange af dem har søgt tilflugt i vejløse egne, hvor levnedsmiddelforsyninger må kastes ned fra luften. Sundfeldt og Malmberg deltog i en sådan undsætningsflyvning og tog blandt andet disse to billeder. Øverst til venstre er rissækkene ved at blive skubbet ud af flyet. Herover hvirvler sække ned mod et typisk, laotisk landsbyområde.

Billedreportage
af Jan Sundfeldt
og Hans Malmberg.
For Samvirke og
tidningen Vi.

Når bøfjerne slås, trampes græsset ned. Således lyder et gammelt ordsprog fra Laos, og det karakteriserer meget godt situationen i dette land – den mindste af de nationer, som blev selvstændige, da det franske kolonistyre i Bagindien gik i opløsning i årene efter 2. verdenskrig.

Laos er formelt et neutralt og suverænt rige, men de krigeriske begivenheder i det langt større naboland Vietnam har nu i mere end tyve år gjort både fred og selvstændighed til en illusion for det laotiske folk.

Den såkaldte Ho Chi Minh-sti – den afgørende transportforbindelse mellem Nord- og Sydvietnam – løber på et langt stykke gennem Laos. På og omkring denne rute befinder sig til stadighed store nordvietnamsiske styrker, som arbejder sammen med den laotiske oprørsbevægelse *Pathet Lao*. Både Ho Chi Minh-stien og *Pathet Lao*-områderne er blevet hårdt bombarderet af amerikanske fly, og USA støtter samtidig den officielle Laos-regerings styrker – blandt andet ved at stille militær-rådgivere og fly til rådighed.

Det er en krig uden fronter, der foregår i Laos, og en krig, som verdensoffentligheden stort set har glemt. Men for det laotiske folk har den sidste snes år været en næsten uafbrudt tragedie. Hver dag dræbes mennesker i krigeriske sammenstød, af landets 2½ million indbyggere er et sted mellem 400.000 og 800.000 flygtninge, og uden hjælpeleverancer udefra ville store dele af befolkningen være truet af hungersnød. Fremtiden vil formentlig være afhængig af, om der opnås fred i Vietnam.

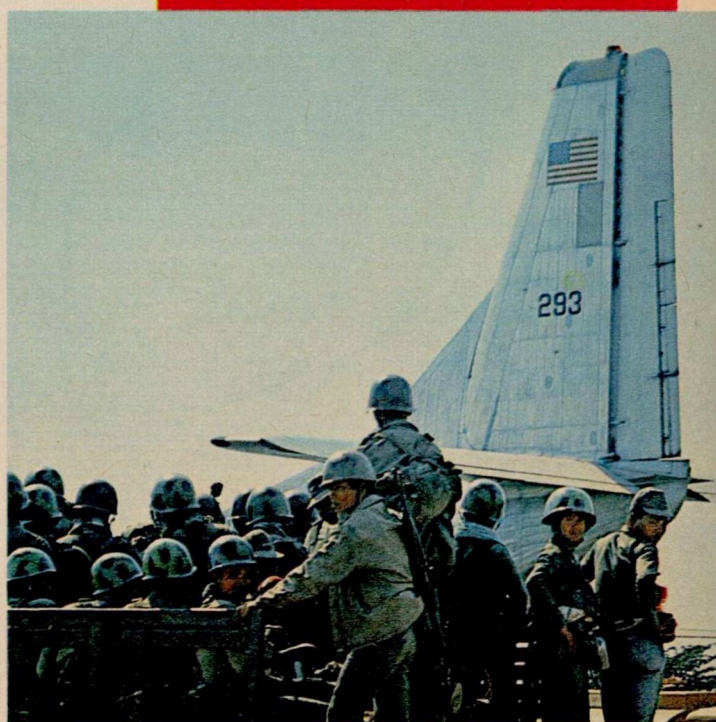
I billedserien på disse og de følgende sider giver Jan Sundfeldt og Hans Malmberg nogle karakteristiske indtryk fra en rejse i Laos. De har besøgt det lille, glemte og hårdt ramte land som repræsentanter for Samvirke og den svenske brugsforeningsbevægelses blad Vi.

fortsættes side 21 ▶

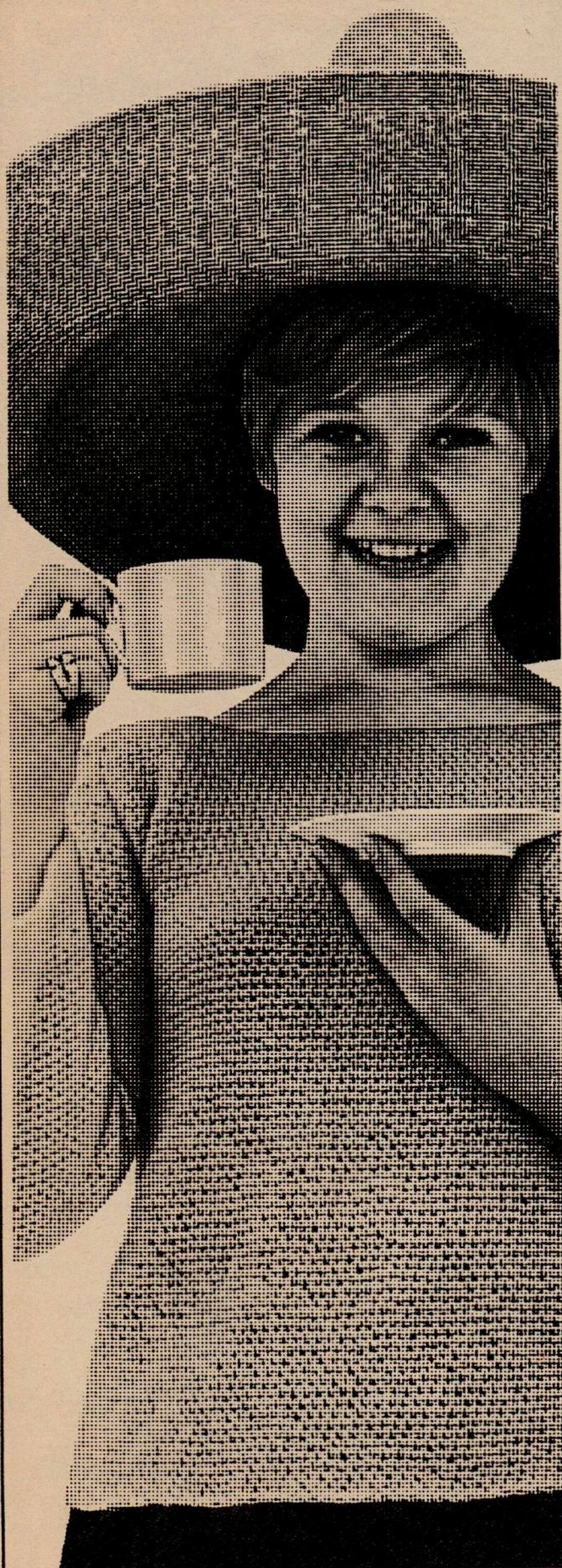

Et af paradokserne i Laos: Samtidig med, at *Pathet Lao*-oprørerne er indviklet i blodige kampe med regeringsstyrkerne ude i landet, opretholder de en militærmission med en væbnet vagtstyrke midt i hovedstaden *Vientiane*, som er på regeringens hænder. Det ville svare til, om Viet-

Saigon. Arrangementet bygger på en ellers for længst glemt fredsaf tale, og *Pathet Lao*-soldaterne har faktisk været indespærret på stedet siden 1963 – men modtager rigeligt med forsyninger. De fordriver tiden med at spille folbold, læse i Maos lille, røde bog og dvæle i grænse- og

Laotiske regeringsstyrker ved indladning i et amerikansk fly. Det tilhører et luftfartsselskab, som drives af den „hemmelige“ amerikanske organisation for efterretningsvæsen m.m., CIA.

”
Friskmalet kaffe
hver gang...
CIRKEL
KAFFE
er datomærket
top-kvalitet”

*De får friskmalet kaffe h v e r gang -
både når De maler selv og når De vælger
færdigmalet kaffe i aromatæt pakning.
Cirkel kaffe - altid samme konstante
topkvalitet og fine smag!*

NYHED

Nu kan De
også få

BLÅ

Cirkel Kaffe
i $\frac{1}{4}$ kg og
 $\frac{1}{2}$ kg aromatætte
dåser.

$\frac{1}{4}$ kg netto

565

$\frac{1}{2}$ kg netto

1095

BLÅ

$\frac{1}{4}$ kg netto

545

$\frac{1}{2}$ kg netto
kr. 10.70

HVID

$\frac{1}{4}$ kg netto

480

$\frac{1}{2}$ kg netto
kr. 9.40

Nettovægt betyder kaffe for alle pengene
— for emballagen er ikke vejet med.

-og så får De endda dividende

BRUGSEN

Flygtningetransport pr. fly. De hjemløse kvinder og børn stuves efter flere dages venten ind i maskinen uden smålige hensyn til bekvemmelighed – og sikkerhed. De fleste laotiske transportfly er så gamle og misrøgtede, at man påstår, de ikke bliver beskudt – fordi alle regner med, at de vil falde ned af sig selv.

Hvor mange flygtninge, der end venter på flyvelejlighed, så går luksusvarer til Laos' overklasse dog først. Her er en af de tunge pakker, som har førsteprioritet. Den er adresseret til „det kongelige palæ“ i Luang Prabang.

Fortsat fra side 19

Regerings-repræsentant giver instrukser til beboerne i en nyopført flygtningelandsby. Da flygtningene en måned tidligere fik denne plads anvist som deres fremtidige opholdssted, lå der blot en rydning i urskoven. Nu er man ved egen kraft kommet under tag og skal til at opdyrke de omliggende områder.

*Fortsættes
næste side*

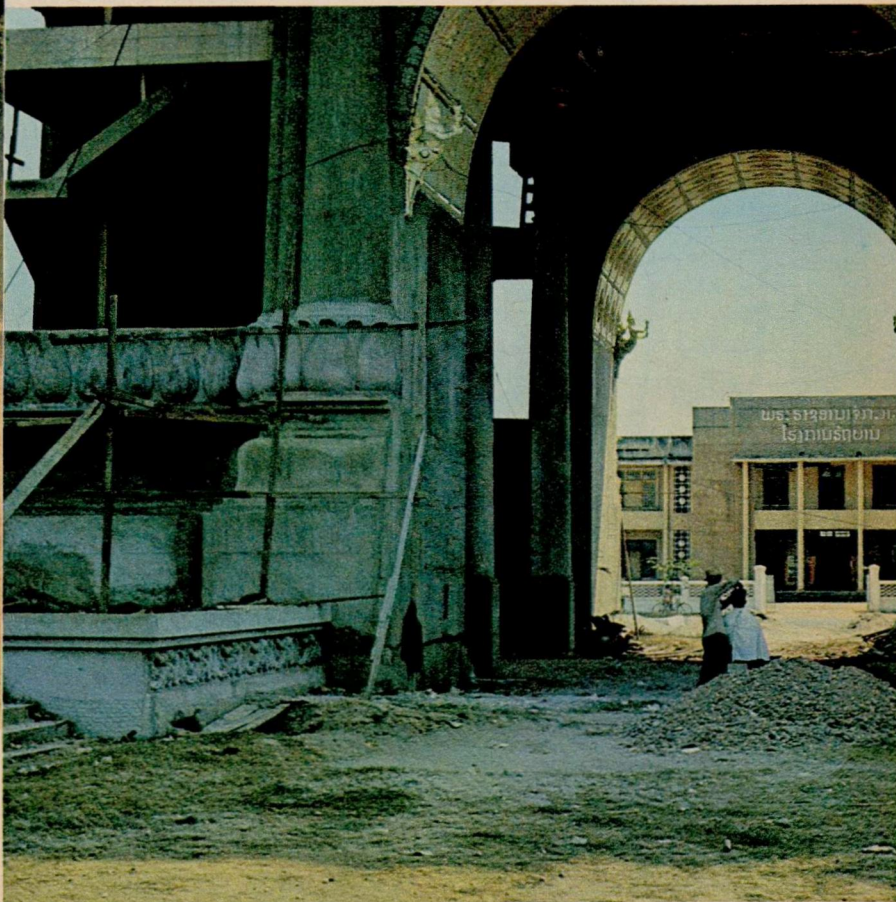

En skare af laotiske flygtninge dukker frem af junglen. De har forladt deres hjem af frygt for krigshandlinger og angst for at blive tvangsudskrevet til arbejde på Ho Chi Minh-stien. Alt, hvad de ikke kunne slæbe med sig på ryggen, måtte efterlades.

Fortsat fra forrige side

Laos er et udpræget u-land, hvor køretøjer som det, der ses herover, er almindeligt anvendt. En stor del af de midler, regeringen skulle have anvendt til forbedring af levevilkårene, er i stedet brugt til et kompleks som det til højre. Det er aldrig blevet helt færdigt, og den eneste, der nu drager nytte af det pompøse byggeri, er barberen, som har placeret sin virksomhed i skyggen under den enorme portal.

kalenderen i kalenderen

Hvorfor fik både juli og august 31 dage? Jo, fortæller forfatteren *Broby Johansen* i 1969-udgaven af Brugsens Julekalender (nylig udsendt til samtlige landets brugsforeninger): Juli blev opkaldt efter den julianske kalenders indstifter, nemlig Julius Cæsar, og da hans efterfølger kejser Augustus kom på tronen i det gamle romerrige, skyndte han sig at give den efterfølgende måned navnet august. Da juli havde 31 dage fandt han det ydermere nødvendigt at understrege sin ligestilling med den store Cæsar ved at give august 31 dage. Jalousien kommer man aldrig udenom.

Ligesom Brugsens Julekalender de foregående år er dette års kalender-udgave præget af stor originalitet og et fremragende illustrationsmateriale. Hvert år skifter kalenderen emne, og i år er emnet blevet selve kalenderen som begreb – med andre ord: kalenderen i kalenderen. Lad os derfor begynde vor anmeldelse af Broby Johansens smukke værk med at oplyse, at ordet kalender (på latin *kalendæ*) direkte oversat betyder: Første dag i måneden – her i betydningen: Nytårsfest, det vil sige den romerske nytårsfest.

Hvad betyder så månednavnene? Det viser sig, at fire månednavne frem til juli (med undtagelse af februar og april) er afledt af gudenavne.

Januar har fået sit navn fra guden *Janus* med de to ansigter, som kan skue både frem og tilbage (ind i det nye og ind i det gamle år).

Marts er benævnt til ære for krigsguden *Mars*, formodentlig fordi kræfterne og krigslysten vågner i denne måned efter vinterdvalen. Det gamle danske navn var Tor-måned, vistnok efter den nordiske gud *Thor*.

For at navngive maj har romerne for nægtet deres egen guderække og valgt den gammel-italienske blomstergudinde *Maja* som symbol, men med juni er de atter „hjemme“. Måneden er opkaldt efter matronegudinden *Juno*, ægteskabets og moderskabets beskytterinde.

Hvorfra har så februar sit navn? „Februaire“ betyder på latin at „rense eller sone“, og navnet er afledt af en romersk sone- og renselsesfest – ikke at forveksle med fastelavn i samme måned, som er en dansk forvrængning af det plattyske „fastelavent“, aftenen før faste, da det var skik at slå sig løs.

April kommer af det latinske *aperire* = at åbne sig, hvilket hentyder til, at

det er måneden, hvor „knopperne åbner sig, ligesom menneskenes hjerter“, ifølge den romerske digter Ovidius. 1. april har dog et dårligt ry, fordi det påstås at være den dag, da Judas hængte sig.

Efter de allerede omtalte juli og august får månednavnene en ny skarp drejning, idet september, oktober, november og december betyder henholdsvis d. 7., d. 8., d. 9., d. 10. måned. Men det er jo ganske misvisende, eftersom september som bekendt er den niende, oktober den tiende, november den ellevte og december den tolvte måned.

Dette forklares af, at kalenderens månednavne var genstand for hyppige ændringer allerede før vor tidsregnings begyndelse. I 173 f. Kr. blev nytår således flyttet to måneder tilbage fra 1. marts til den første månedsdag efter vintersolhverv, altså 1. januar.

Sammenlignet med de talbenævnte måneder i årets slutning er de gamle, danske navne meget mere konsekvente, idet september hed *fiskemåned* (efter årsskiftets begyndelse), oktober *sædemåned* (vintersåning), november *slagemåned* og december *julemåned*. Et forsøg på at benævne sidstnævnte *kristmåned* slog ikke an. Det gammelhedenske jul, som faktisk dækker begrebet *hjul* og hentyder til, at årets omdrejende bevægelse er bragt til afslutning, havde bidt sig for godt fast.

Lad os til slut for fuldstændighedens skyld nævne de forudgående danske månednavne: ■ Januar – glugmåned (symboliserende det ny udsyn fra gluggen = vinduesåbningen), ■ februar – rendemåned (sigtende til dyrenes brunsttid), ■ marts – tormåned (som allerede nævnt), ■ april – fåremåned (fårenes udflytning), eller snarere fåremåned (flyttemåned), ■ maj – oplyses ikke, da maj åbenbart var en „skæv“ måned på grund af kalenderfejl helt frem til år 1700, ■ juni – skærsommersmåned („skær“ i betydningen „lys“), ■ juli – orme- eller maddikemåned (sommervarmen?), ■ august – høstmåned.

En del årligt tilbagevendende navneangivelser giver kalenderen også besked om, for eksempel kyndelmisse, der betyder kertemesse (afledt fra det latinske ord for lys – *candela*), askeonsdag, som angiver dagen for de bodfærdiges møde i kirken, iklædt „sæk og aske“ og pinsen, en fordanskning af det græske talord for 50 – hvilket markerer mindet om helligåndens udgydelse 50 dage efter påske.

Kvalitet er altid aktuelt

det ser man hver eneste dag.
Bank of England er altid kvalitet –
både den lille cigarillos
og den store cerut

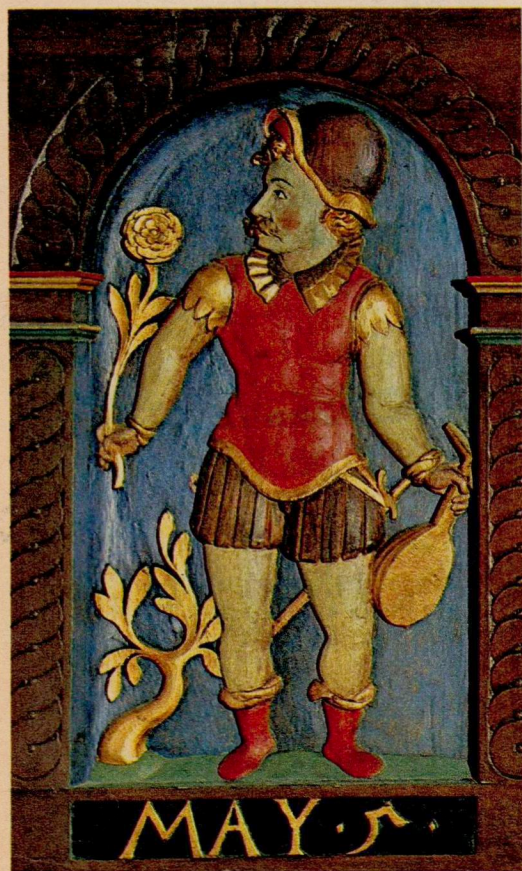
Januar

Februar

Marts

Herover maj månedsfiguren på prædikestolen i Voer kirke, stammende fra 1600-tallet, og til højre maj-scenen, som den gengives på det gamle kirketæppe fra kirken i Baldishol i Norge, 1100-tallet.

Den hellige nadver, som den fremstilles i et af de traditionelle svenske malerier fra Dalarne, udført 1836. Judas er ikke taget med i billedet.

Sidens mange illustrationer er gengivet efter Brugsens kalender 1969

Juli

August

September

April

Maj

Juni

En dansk kalender fra 1513 indeholder en serie vignetter, der symboliserer månederne. De vises her som i Brugsens kalender omtrent i originalstørrelsen. Vignetterne henter deres indhold i livet på landet året rundt. Det er arbejdet ude og inde, som har optaget tegneren, kun i januar (yderst til venstre foroven) ser man en situation, der rummer fest: bonden sidder ved bordet med glas i hånd, for det er nytårstid og festernes tid. Februarbonden er med sin spade begyndt arbejdet i mark, martsbonden gør huset i stand, april: såning, maj: forår, juni: der samles ved til Skt. Hans bålet, juli og august (rækken forneden) høst, september: tærskning, oktober: efterårssåning, november: juleslagtning, december: julebagning, og i øvrigt den eneste kalendervignet, som viser en kvinde i arbejde.

Se artiklen side 23

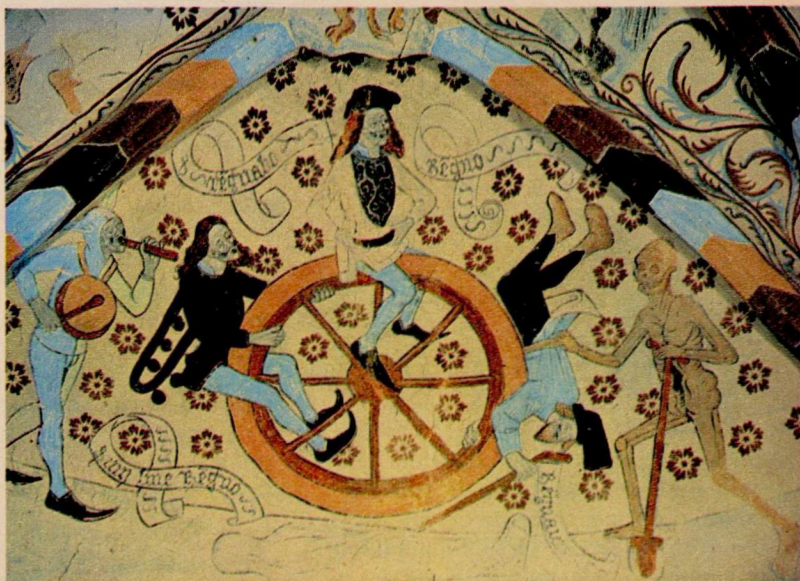
I april begynder forårsarbejdet i marken, her som det gengives på et kalkmaleri i Elmelunde kirke på Møn, cirka 1475.

Livshjulet er et letforståeligt symbol på menneskelivet som et kredsløb, herunder som det er malet i Härkeberga kirke i Uppland: manden på vej opad i livet, på sit højdepunkt og til højre den ubønhørlige afslutning.

Korstolene i Lund domkirke er dekoreret med månedsrelieffer, herover det, der symboliserer maj: en jomfru med en falk.

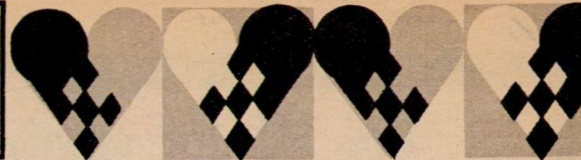
Oktober

November

December

TOP-IDEEER TIL JULENS MAD

Små kager og brune kager

Top-ide har man vist lov at kalde både Danefrost *brunkagedej* og Danefrost *mørdej*. De befrier os for at lægge kagedeje, men giver alligevel julebagningens forjættende duft i huset. Opskrifterne på kagedejene er udarbejdet og gennemprøvet af FDBs prøvekokken.

Brunkagedejen er velkrydret og iblandt ægte, hakkede mandler. En rulle brunkagedej vejer 350 gram og koster 2,85. Der bliver cirka 90 kager af portionen.

Mørdejen er fin til mørdejskager, f. eks. jødekager, specier og medaljebunde. På kartonen er der flere nye opskrifter. En rulle med 350 gram koster 2,25.

Krydderiblanding til brune kager er en gammel top-ide, men lige god for det. Krydderierne er blandet i rette mængder til et halvt kilo Safirmel og fås i breve med 20 gram til 55 øre. Der følger en fortrinlig brunkageopskrift med krydderierne, men blandingen vil også passe til ens egen opskrift, da variationerne i krydderier til brune kager er meget beskedne.

Heldigvis kan den, der ikke har ovn eller tid til julebagningen alligevel få lækre *brune kager* med Karen Kok mærket. De er så fine, at de efterspørges året rundt. 500 gram koster 3,25 (det er faktisk en stor portion), og 250 gram koster 1,98.

Små kalkuner

En kalkun i gammeldags forstand er et større foretagende, som mange aldrig vover sig i gang med. Derfor er det noget af en top-ide at blande forskellige kalkunracer sammen og få *mini-kalkuner* ud af det. Mini betyder jo lille, og en minikalkun vejer kun to-tre kilo, når den er gjort i stand til gryden eller ovnen. Minikalkunen er en kødrig, lækker fugl, som tilberedes som andet fjerkræ, og der er opskrift på emballagen.

Den engelske og amerikanske skik at spise kalkun til jul er ikke dum. Kalkun er ikke så fed og tungt fordøjelig som and, gås eller flæsketeg. Det sætter

mange kaloriebevidste mennesker pris på, ikke mindst i den søde juletid. En Danefrost minikalkun lige til at stege eller koge efter hel eller delvis optøning, koster 29 kroner for cirka to kilo.

Syltede løg

Onitos betyder små løg. Det er en morsom og brugbar nyhed inden for den sure syltning. Ny er også den smarte polypose, der præsenterer løgene, så man kan se, hvor pæne de er. Posen kan stå uden at vælte. Løgene er tilpas sur/søde og bruges som andet surt, men også i sammenkogte retter, hvor de hele løg både smager og forhøjer rettens udseende. 100 gram syltede løg koster 1,78. De er rare at have i huset til julens mad og kolde bord.

Salatdressing

Karen Koks engelske salatdressing er også en af de ting, man har glæde af at have i spisekammeret. Den er fra FDBs salatafdeling i Viby J. og er fremstillet af vegetabiliske olier, pasteuriserede æggeblosser og esdragoneddike samt forskellige krydderier. Dressingen er tyktflydende og kan bruges, som den er, til marinade eller sauce til kolde fiske-, kød-, grønsags- eller æggeretter. Men den kan udmærket fortyndes med vand, fløde og eddike, krydret med friske krydderurter og efter egen smag. En stor flaske med 340 gram netto koster 2,98.

Nytårsknald

Hvis proppen skal springe med et knald, når det nye år drikkes ind, så lad den knalde fra *Ambassador mousseux* i den elegante champagneflaske. Den koster en bagatel i forhold til ægte champagne (kun 18,50), men dens festlige virkning er ganske den samme. *Ambassador mousseux* er en halvtør udenlandsk hvidvin tilsat kulsyre. Den serveres kælderfald, omkring ti grader.

En aften med JULEGLØGG

Julegløgg er så småt ved at blive en af juletidens traditioner. Den er god at samles om. Den er festlig. Den varmer og hygger. Og så kræver gløggen kun et beskedent traktament, ja, den klarer sig næsten uden – ligesom den gode, gamle toddy.

Ristede kastanjer og gløgg passer sammen som hånd i handske. Vil man ikke det, så er der franske kartofler, menykartofler, kartoffelpinde og forskellige bisquits (men ikke søde), og nødder. At brugsens nødder er meget fine i år, kan enhver overbevise sig om, for de er pakket i glasklare polyposer.

Gløggen er nem at tilberede med en billig rødvin tilsat *Svendborg Gløgg* i flaske til 3,98 eller tilsat gløggkrydderier fra FDBs krydderimølle i pose med ti gram for 98 øre, beregnet til knapt halvanden liter gløgg. På både gløggflaske og gløggpose er der opskrifter, og der er også opskrifter på gløgg, lavet på druesaft, æblemost eller anden saft.

Efter gløgg er en skål med frisk frugt, figner og dadler forfriskende.

Julegløgg

1 flaske *Svendborg Gløgg* – En eller to flasker rødvin, f. eks. *Palanza* – 100 gram rosiner – 30 gram smuttede, snittede mandler.

I en gryde hældes indholdet af en flaske *Svendborg gløgg*, og derefter lige så meget vand, som denne flaske rummer. Derefter tilsættes rødvin, rosiner og mandler. Det hele opvarmes til kogepunktet men bør ikke koge.

Ristede kastanjer

Til seks personer rækker et kilo kastanjer. Et dybt kryds skæres i spidsen af kastanjerne. Et tykt lag groft salt lægges i bunden af et ildfast fad eller en bradepande. Kastanjerne sættes ved siden af hinanden i saltet med spidsen opad. De ristes i ovnen cirka tyve minutter ved stærk varme (225 grader) til de er møre og skallen løsner sig. Kastanjerne serveres i fadet og pilles ved bordet. Serveres med rørt eller koldt smør til.

Billedets bowle, fad og skåle m.m. er i privat eje. Nøddeknekker og gløggglas fås i brugsen, ligesom rødvinen og Svendborg gløgg.

**HVIS
det kniber med
IDEER**

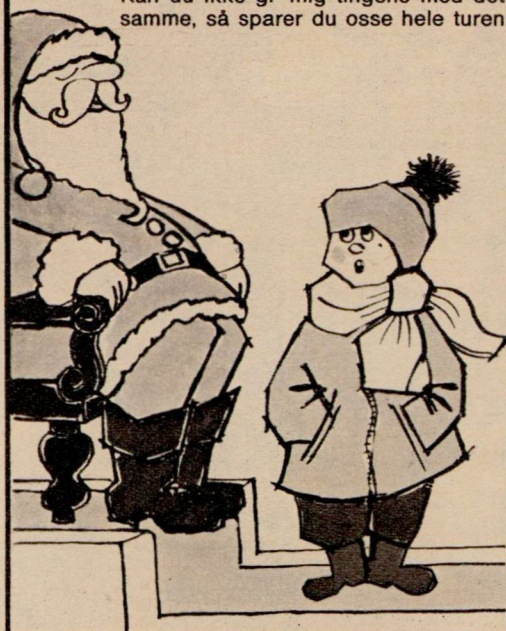
Han siger ja til det allsammen

Jeg skal altså bare have en lille ingeniør,
en rød cykel,
tolv farveblyanter, et løvsavssæt og ...

Kan du ikke gi' mig tingene med det
samme, så sparer du osse hele turen

Jakob siger at du bare er Oles onkel

Jeg er ligeglad med hvad de store siger,
jeg tror på dig

Ka' du ikke gi' mig nogle gode ideer

Gaveideer til børnene. Jo tak. Dem er der sjældent mangel på. Alenlange ønskesedler udtømmer enhver mulighed for forældres, bedsteforældres, onklers og tanter gavelyst. Man skal heller ikke være særlig opfindsom for at finde på gaveideer, når det drejer sig om husets frue eller om kvindelige slægtninge fra teen-alderen og opefter. Men een er det altid svært at finde på noget til, nemlig hufaderen. Som regel må han nøjes med de „bløde pakker“ med sokker, slips, lommetørklæder og pyjamas.

For at få mere variation i reper-toiret gik vi på opdagelse i brug-sens julemarked. Hvad fandt vi? En masse gode ideer, hvoraf en del ses her som eksempel på, at man sag-tens kan finde gaveideer i brugsen til „farmand“.

Filmlærred 125 x 125 cm på stativ 106,00.

Herrevest, „traktorvesten“, sort imiteret nappa med varmt foer 59,75.

Sportsfiskerstøvler, nr. 41-46 75,50.

„Center“ selvvarmende sædehyn-de til bilen, båden, med elastik til at sætte om sædets ryg 19,85.

Nakkestøtte, rød eller sort med indstillingsskrue 49,85.

Arbejdslampe, lysegrå eller orange med afbryder og beregnet til fast-spænding på bordkanten 46,85.

Sneskovl, let model, men effektiv, 75 cm lang 12,50.

Globus, 30 cm diameter. Når det indbyggede lys tændes, ses alle statsgrænser ekstra tydeligt 178,00. Globus, 17 cm diameter, også med lys 54,00.

Pibe„bræt“ af kunstlæder med plads til 4 piber 16,85.

Philips nye hårklipper med to kamme 69,50.

BP-gas hobbysæt, blæselampen er standardudstyr 29,50. Ekstra flad-brænder, loddebolt og stativ, i alt 25,70.

Dymo prægetang til selvkøbende navneskilte med mere 35,00.

Krydsnøgle til hurtigt hjulskift 13,40.

HVAD **TALER** DE OM

Falster-dragt

— at BIO-TEX har løst et gammelt vaskeproblem for den moderne husmoder..!

Blot ved iblødsætning eller forvask med BIO-TEX forsvinder al snavs og de vanskelige pletter af

æggehvide, blod, mælk, fedt, chokolade, urin, transpiration o. l. — fuldstændig sporløst.

BIO-TEX er også uden konkurrence til klatvask og flinvask. — BIO-TEX er økonomisk i brug, kun een strøget spiseskefuld til 2 l vand.

FORBRUGER-TIPS:

Fru Erna J. i Sæby skriver:
„Jeg vaskede sølvtojet i BIO-TEX, og det blev så fint. Den gamle pudsecreme var væk, og det gule var ligesom en hinde, jeg kunne tørre væk med en tør klud.
Bør skylles efter med rent, lunkent vand.“

BLUMØLLER

BIO-TEX gør vask næsten overflødig

ed en tilføelighed, der ligner en tanke

har to forlag i dette efterår påbegyndt udgivelsen af hver sit bogværk, som på en ejendommelig måde ligger i forlængelse af hinanden (med ødelæggelsen af Jerusalems tempel år 70 e.K. som et slags fælles skæringspunkt). Det drejer sig om *Biblen i kultur-*

historisk lys (Politikens Forlag) og *Spredt blandt Folkeslagene* (Forlaget Fremad).

Det førstnævnte værk, hvoraf er udsendt to bind af i alt 9, er både en bibel og et kommer-tarværk, som i sammenhæng kan

siges at dække alt, hvad der skete i og omkring jødefolket op til det tidspunkt, da romerne indtog Jerusalem, ødelagde templet og undertvang Israel.

Og om hvad der skete efter denne katastrofe, berettes der i det andet bogværk, hvis emne er jødernes historie efter fordrivelsen fra hjemlandet, fortællingen

om deres spredning ud over det meste af verden og deres skæbne i landflygtigheden op til vore dage.

Fra enden til anden sammenfatter de en historisk og kulturel æmnekræds, som er nærmere knyttet til menneskehedens udviklingsforløb end nogen anden historisk beretning.

En bog blandt bøger

Folk, der føler sig hjemme i læsningen af biblen i det traditionelle udstyr (de spalteopdelte bogsider, kapitel- og versinddelinger, de mange henvisninger og fodnoter), vil nok mene, at det er en respektløs behandling, for de har givet de gammel- og nytestamentlige skrifter i den skikkelse, de har fået i bogværkets to første bind. Men de fleste læsere vil finde, at den moderne tilrettelægning er en højst tiltrængt reform. Forlaget har fuldstændig brudt med den traditionelle opsætning. Alle tekster gengives uforkortet, men i brede satslinjer som i enhver anden bog. Sammenhørende afsnit har fået overblik over ligesom i aviserne for eksempel „Faraos drøm og Josefs ophøjelse“, „Josefs hævn og tilgivelse“, „Jacob kommer til Ægypten“ etc., og ind imellem de fire mosebøger, som danner kernen i det første bind, findes fyldige og forklarende kommentarer, som gør det bibelske stof lettere tilgængelig, end hvis man uforberedt giver sig til at studere.

Både de læsere, for hvem bibelteksterne er en hellig og guddommelig inspireret skriftsamling, og dem, der blot vurderer biblen som et værdifuldt klassisk kulturværk, indeholdende en fængslende beretning om et historisk, folkeligt og menneskeligt udviklingsforløb uden lige, vil sikkert værdsætte den moderniserede gengivelse som et stort fremskridt.

Men det, der gør, at denne samling af bibeltekster adskiller sig så helt og afgørende fra nogen tidligere bibel-redaktion, er det ledsagende, oplysende og kommenterende stof, forfattet i første bind af de tre teologiske professorer Bent Noack, Svend Holm-Nielsen og Eduard Nielsen. I dette bind fylder dette stof lige

så meget som selve bibelteksterne, så man vil forstå, at der gås grundigt til værks.

Mange af biblens tekster forstås ikke, eller i hvert fald kun mangelfuldt, hvis de ikke ledsages af en videnskabelig fortolkning, som kan indsætte dem i deres rette sammenhæng, forklare dem ud fra den historiske baggrund. Hvordan blev biblen overhovedet til? Dette fortæller professor Noack om i 1. bind, samt om bibeloversættelser gennem tiderne og om biblens historie i Danmark. Svend Holm-Nielsens opgave har især bestået i at give et sammenfattende overblik over indholdet i det gamle testamente. Her har man faktisk i en nøddeskal det jødiske folks historie op til det nationale sammenbrud.

Et særligt indsigtfuldt bidrag er professor Eduard Nielsens indledning til de fire mosebøger „Fra verdens skabelse til Moses' død“, som grundigt gør rede for den kildekritiske udforskning af disse bøger og piller megen forældet dogmatik fra hinanden, for eksempel troen på, at Moses var forfatter til mosebøgerne. Endvidere har han skrevet en indledning til hver af de fire mosebøger, hvori han blandt andet påviser, hvordan den kulturelle afhængighed af de ældre orientalske folk, sumererne og babylonerne afspejler sig i 1. mosebogs myter og sagn. Samfundstilstandene i Ægypten beskrives i historien om israelitternes udvandring herfra, og til sidst opridser han et interessant billede af, hvad der skete på Sinai og i ørkenen inden indvandringen i det forfættede land. I 2. bind fortsætter Holm-Nielsen sin gennemgang af det historiske stof, belyst og forklaret af de arkæologiske fund, og i indledningen til femte mosebog sammenfatter Eduard Nielsen de litteratur-, kultur- og religionshistoriske aspekter i tiden forud for indmarchen i det forfættede land. På tilsvarende vis skriver Sv. Biørn og Jakob H. Grøn bæk indledningerne til Josvabogen, Dommerbogen, Ruts Bog og Samuelsbøgerne. Et velorienteret illustrationsmateriale bidrager fortræffeligt til formålet med dette bogværk: At gøre Bøgernes Bog til en bog blandt bøger.

2000 års lidelser

At jøderne mere end noget andet folkeslag har døjet frygtelige lidelser i deres omtumlede tilværelse ud over verden, ved alle – men hvor de søgte tilflugt, hvordan de blev forfulgt og hvorfor de blev fordrevet er der kun få, som har mere end usammenhængende forestillinger om. Denne mangel råder forlaget Fremad bod på med udsendelsen af sit bogværk „Spredt blandt Folkeslagene“, hvis fire bind skildrer det jødiske folks skæbne i verdenshistorisk lys.

I første bind får man kort fortalt forhistorien til den katastrofe, som ramte jødefolket ved forjagelsen fra Israel efter templets ødelæggelse. På næsten samme måde, som tyskerne anvendte under Danmarks besættelse, strammedes romernes greb om den jødiske nation, indtil det endte i oprør, som romerne kvalte i en brutal lynkrig, afsluttet med Jerusalems udslettelse. En generation senere lykedes det en jødisk frihedshelt *Simon Bar Kochba* at generobre landet, men et nyt romersk felttog kvalte iorsøget, og de sidste af hans friskarer, indesluttet i fæstningen Massada ved det døde hav, udslettede sig selv ved et masse-selv-mord.

Men længe inden det var kommet så vidt, havde jøderne – visse steder i flere hundrede år – haft blomstrende kolonier rundt i de omliggende orientalske lande, blandt andet fandtes der en stærk jødisk republik i Babylonien, og både

ved den ægyptiske grænse mod Nubien (ved Assuan) og i Middelhavsbyen Aleksandria var de jødiske kolonier velanskrevne. I araberstaten Yemen indtog jøderne en så høj position, at landets hersker satte livet til i et opgør med jødernes byzantinske og koptiske undertrykkere og forfølgere.

Selv profeten Muhammed var jødernes beskytter og ven, da han havde omdannet jødommen efter sit hoved til Islam (med Jerusalem som den hellige by). Da de jødiske kolonier i Arabien imidlertid nægtede at bekende Islam, begyndte forfølgelsen af dem, og lidt efter lidt voksede den arabiske fjendtlighed mod deres jødiske minoriteter overalt fra Middelhavet til Eufrat og Tigris. Jøderne spillede dog en fremtrædende rolle i Spanien under det arabiske herredømme, vel nok den lykkeligste og frugtbarste periode i hele diasporaen. Men under Spaniens kristne herskere måtte de, som det beskrives i 2. bind, udstå grusomme lidelser. Også paverne bidrog til deres ydmygelse og fornedrelse og op gennem middelalderens religiøse fanatisme i Europa, blev de udsat for hundset og forjaget folkeelement. Ja, selv Luther hørte til deres fjender. Med nogle få lande som undtagelse blev de jaget fra vest til øst og fra øst til vest, indespærret i ghetto'er og udsat for de uhyggeligste pogromer.

Dette er kun nogle få rids af det vældige materiale, bogværket indeholder, og som belyser verdenshistorien fra en helt ny vinkel, eftersom jøderne overalt og til enhver tid var en del af den. Af de fire bind er hidtil udkommet to. De tre bind er skrevet af *Werner Keller* (forfatteren til „Bibelen har alligevel ret“), det fjerde – om de danske jøder – af pastor *Poul Borchsenius*.

God jul
med Ambassador...

AMBASSADOR
PORTVIN
halvsød, 1/1 fl.

25²⁰

AMBASSADOR
MADEIRA
sød, 1/1 fl.

25²⁰

AMBASSADOR
SHERRY
halvsød, 1/1 fl.

25²⁰

AMBASSADOR
MOUSSEUX
halvsød, 1/1 fl.

18⁵⁰

Sig skål og glædelig jul med et glas Ambassador Portvin, Sherry, Madeira eller den festlige mousserende Ambassador.

Ambassador er en festlig optakt til julemiddagen og den helt rigtige hygge-drik i juledagene - og når som helst De trænger til at ha' det rart og være rigtig god ved Dem selv - og Deres gæster!

NYHED
Ambassador Portvin,
Sherry og Madeira fås
nu også i en populær
MEDIUM-SERIE.

BRUGSEN